

Oponentský posudek na diplomovou práci Matouše Kvapila *Umění a řeč v raných textech Friedricha Nietzscheho*

Kolega Matouš Kvapil si ve své diplomové práci předsevzal *popsat* Nietzscheovo pojetí hudby a řeči v raném období jeho myšlení. Téma je zajisté zajímavé, třebaže se jeho volba připojuje k již celkem zavedenému interpretačnímu schématu. Mám na mysli sklon hermeneuticky i jinak směřovaných výkladů, jež se zaměřují na řeč (a potažmo hudbu) u „raného“

Nietzscheho, jako kdyby později k danému problému již nic podstatného nesdělil, resp. svou původní koncepci dále nerozvíjel. Takový předpoklad značně redukuje potenciál Nietzscheova chápání řeči, jak se vyjevuje v namátkou vybraných aforismech ze *Soumraku model¹* či *Mimo dobro a zlo*.² V tomto ohledu se předložená práce pokouší o alespoň částečné prolomení zmíněného interpretačního schématu, když analýzu „raného“ Nietzscheova díla propojuje se třetím pojednáním *Genealogie morálky*, konkrétně s asketickým ideálem. Dlužno dodat, že právě tuto pasáž považuji za jednu z nejzdařilejších, třebaže se z ní samotný motiv řeči i hudby poněkud vytrácí a spojovací linka je vedena přes sókratismus.

Co do způsobu deskripce zvoleného tématu je práce vysoce nadprůměrná. Autor má dobře přečtenou a promyšlenou primární i sekundární literaturu; při rozboru dílčích problémů si vede suverénně a to vše se podílí na jasnosti a formulační soudržnosti celého textu. Přehlednost výkladu rovněž podporuje jeho vyvážená struktura a logická návaznost argumentů. Stylisticky je vše zvládnuto s elegancí (asi na dvou místech vypadlo z textu pár slov, ale ty si lze domyslet z kontextu); jedinou gramatickou vadou je koncovka -o u přivlastňovacích adjektiv, tvar Nietzscheovy texty tahá za uši! Formálně lze tedy práci jen pochválit.

Se samotným filosofickým výkonem se to již ale má poněkud jinak. V zásadě se dá říci, že bych autorovi téměř každou větu souhlasně odkýval. Jinak řečeno: v textu se neobjevuje nic, co by šlo výrazně proti intenci analyzovaných textů, což je mimochodem při interpretaci Nietzscheho již samo o sobě dokladem její vysoké kvalifikovanosti. Autor tedy neudělal žádnou chybu. Ale filosofie není tenis a na chyby se v ní nehraje. Tím chci říci, že zaujetí výrazné - třeba i částečně nedomyšlené - perspektivy může být mnohdy cennější než bezvadné vyvozování. Tak ostatně chápu i jednu z hlavních myšlenek předložené práce a nemohu se zbavit dojmu, že kolega Kvapil v sobě nenašel dost odvahy, aby proklamovanou tezi prakticky přenesl i do svého způsobu myšlení. Jakoby stále kolísal na hranici umění a sókratovství a nedokázal udělat rozhodující krok náležitým směrem. Přitom stačilo jen více problematizovat. K tomu dvě poznámky: 1) výše řečené jen dokazuje, že zvolený problém je skutečně hlubokým problémem a jeho celkovější uchopení je zřejmě na omezeném poli

¹ „Neceníme se již dosti, sdělujeme-li se. Naše vlastní prožití naprosto nejsou žvatlavá. Nemohla by se ani sdělit, kdyby chtěla. To proto, že se jim nedostává slov. Pro co máme slova, to jsme také již překonali. Ve všem mluvení je trocha opovržení. Řeč, jak se zdá, je vynalezena jen pro průměrné, prostřední, sdílné. Řečí se mluvící již vulgarisuje. - Z morálky pro hluchoněmé a jiné filosofy.“ SM, Nájezdy nečasového, 26, KSA, 6, s. 128.

² „Právě tam, kde existuje jazyková spřízněnost, se vůbec nelze vyhnout tomu, aby díky společné filosofii gramatiky - myslím díky nevědomé vládě a vůdčí roli stejných gramatických funkcí - nebylo už vše předem připraveno pro obdobný vývoj a sled filosofických systémů: a právě tak se zdá cesta k určitým jiným možnostem výkladu světa jakoby uzavřena.“ MDZ, 20, KSA 5, s. 34-35.

diplomové práce neuskutečnitelné; 2) uvedená námitka nijak nesnižuje kvalitu práce, spíše má být pobídkou k dalšímu promýšlení.

Abych byl zcela konkrétní, uvádím tři místa, na nichž se dle mého uvedeny jevy vyskytuje:

- 1) na straně 13 je uvedena první věta *Zrození tragédie* takto: „Už v první větě knihy Nietzsche klade umění a logické poznání do jisté míry proti sobě a poukazuje na nemožnost postavit uchopování umění pouze na logických úvahách: '*Mnoho získáme pro estetiku, dojdeme-li nejen logického poznání, nýbrž bezprostředně názorné jistoty, že vývoj umění jest vázán na dvojici žvlů apollinského a dionýského [...]*'. Napětí mezi těmito živly, dualismus těchto dvou odlišných druhů uměleckého puzení, je podle Nietzscheho základní hnací silou uměleckého utváření a jeho vývoje.“ – první problém vidím v tom, že před citací se mluví o protikladu mezi uměním a logickým poznáním a po ní již o napětí mezi dionýským a apollinským. Tento skok je později chápán jako protiklad mezi dionýským a Sókratem; potud by vše mohlo být v pořádku. V citaci se ovšem mluví o rozdílu mezi *logickým poznáním a bezprostřední názorné jistotou!*, a ta ještě vůbec nemusí mít s uměním nic společného. Bylo by zajisté velmi přínosné prozkoumat, jak a zda vůbec Nietzsche ve *Zrození tragédie* dosahuje „*názorné jistoty, že „vývoj umění jest vázán na dvojici žvlů apollinského a dionýského“*“. O protikladu dionýského principu a sókratismu byly napsány stohy studií, mírné diference mezi logickým poznáním a názornou jistotou si všiml málokdo. V celé práci je umění jaksí předpokládáno a nijak se nečiní problémem.
- 2) podkapitola 4. 2 předkládá velmi pěkně vztah hudby a řeči; chybí mi ovšem zpětné vztahování této analýzy k tragédii a k tomu, jak by mohla osvětlit prohloubit výklad ve *Zrození tragédie*. Přitom je k tomu vše připraveno, zbývalo učinit poslední argumentační krok; ten ovšem učiněn nebyl. Je to škoda, protože právě to by práci pasovalo na vysoce svébytnou interpretaci. Nietzsche přeci sám např. říká: „hrdinové tragédie mluví, smíme-li se tak vyjádřiti, povrchněji než jak jednájí; mythus nedochází nikterak svého adekvátního zpředmětnění v mluveném slově.“ ZT, 17, KSA 1, s. 109.
- 3) obdobná situace nastává i u kapitoly o asketickém ideálu; celý výklad je veden intencí potvrdit tezi o asketismu Sókrata a vědy; to je bezpochyby na místě, ale je to jaksí nabíledni. S trochou odvahy se s ohledem na předcházející výklad nabízí otázka: nakolik je sama řeč asketická? (viz v poznámkách citované aforismy)

Poslední připomínka: na některých místech výkladu autor práce příliš spoléhá na sekundární literaturu.

Hodnocení:

Práce je na vysoké úrovni; její závěry však nepřinášejí nic výrazně objevného. U obhajoby bych rád slyšel, jak by se autor postavil především k bodům 2) a 3) ve výše uvedených námitkách. Celkově hodnotím práci jako spíše velmi dobrou, o konečném výsledku nechť rozhodne obhajoba.

V Neratovicích, 27. 1. 2017

Jakub Chavalka